

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QONUNCHILIGIDA BOLA HUQUQLARINING KAFOLATLARI: NAZARIYA VA AMALIYOT

Ibratova Feruza Boboqulovna

Toshkent davlat yuridik universitetining
professor v.b., yuridik fanlari doktori

Axunova Diyora Ulug'bek qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.10129927>

Annotatsiya

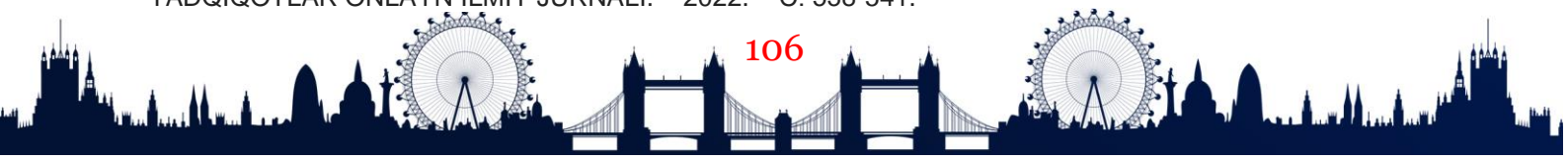
Ushbu maqolada mamlakatimizdagi eng dolzarb hamda ahamiyatli mavzu hisoblanib, bunda voyaga yetmagan, muomila layoqatiga ega bo'lmagan bolalarning huquqlari, erkinligi hamda manfaatlarini o'rganish, butun dunyo bo'yicha bolalarga berilayotgan imkoiyatlar hamda ushbu huquqlar qonunchilikda qay darajada amalda ekanligi yuzasidan tahliliy ko'rib chiqilib, ushbu sohaga tegishli xorijiy mamlakatlarning samarali tizimlari asosida mamlakatimizda joriy qilish istiqbollari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, bu borada olib borilayotgan ilmiy izlanishlar katta ahamiyatga ega ekanligi, bola huquqlarining nafaqat O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida ishlashi balki, xorijiy mamlakat qonunchiligida ham qanday yuridik kuchga ega ekanligi taqqoslanadi.

Kalit so'zlar: bola, bolaning qonuniy vakillari, vasiylik va homiylik, yetim bola, jismoniy va ruhiy rivojlanishida nuqsoni mavjud bo'lgan bola, ijtimoiy himoyaga muhtoj bola, nogironligi bo'lgan bo'la.

Har bir mamlakat qonunchiligi qatorida, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida belgilab qo'yilgan bolalarning huquq va majburiyatlari, erkinlik va imkoniyatlari va eng asosiysi, bolalarning xavfsiz ekanligini, nafaqat yuridik kuchga ega bo'lgan qonun balki, muhim ahamiyatga ega bo'lgan urf-odat, an'analar asosida ulg'ayishiga keng imkoniyatlar yaratilayotganligi, shu jumladan, jamiyatimizda bolalarga ko'rsatilayotgan alohida e'tibor, bularning hammasi siyosatimizning qudrati hamda qonunchilik qay darajada amal qilayotganligining yorqin isbotidir¹.

Bilamizki, rivojlanayotgan O'zbekiston qonunchiligi, chet el qonunchiligiga taqqoslaganda adolat yuzasidan raqobatdosh siyosatchi davlatlar qatoriga

¹ Алимов М. Б. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФОНУНЧИЛИГИДА БОЛА ХУҚУҚЛАРИГА ОИД НОРМОЛАРНИНГ ХАЛҚАРО ХУҚУ СТАНДАРТЛАРИДА АКС ЭТИШИ //ВАРҚАРОРЛИК ВА YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 538-541.

kiradi². Shu o'rinda aytish mumkinki, bola huquqlarini himoya qilish deganda, so'z, bevosita oilaga taqalayotganligi, bevosita har bir shaxslarning huquqi mavjudligidan dalolatdir. Oila tushunchasiga gap borar ekan, oila bu, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyamizning 76-moddasida belgilab qo'yilganidek, "Jamiyatning asosiy bo'g'ini" hisoblanib, O'zbekiston milliy qadriyatlarida ham qonunchiligida ham mustahkam va muqaddas sanaladi³.

Bola bu, o'n sakkiz yoshga to'lgunga (voyaga yetgunga) qadar bo'lgan shaxs hisoblanib, har bir bola ona qornida uch oylik homila vaqtdan boshlab, eng avvalo, yashash huquqiga ega bo'ladi⁴ O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksida belgilanishicha, har bir bola oilada yashash va tarbiyalanish huquqiga (65-modda), bolaning himoyaga bo'lgan huquqi (67-modda), bolaning ota-onasi va boshqa qarindoshlari bilan ko'rishish huquqi (66-modda), bolaning o'z fikrini ifoda etish huquqi (68-modda) va hu qatorda bolaning ism, ota ismi va familiya olish va o'zgartirish huquqi (69-70-moddalar) kabi huquqlari mavjud⁵.

Hozirgi kunda, ushbu huquqlardan eng dolzarblaridan biri O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksida ko'rsatilgan "bolaning himoyaga bo'lgan huquqi" ni olish maqsadga muvofiq bo'ladi⁶.

Bilamizki, O'zbekiston qonunchiligiga muvofiq bola o'z huquqi va qonuniy manfaatlarini himoya qilish huquqiga ega hisoblanib, bolaning huquqi va qonuniy manfaatlarini himoya qilish uning ota-onasi yoki uni o'rnini bosuvchi shaxs qonuniy vasiy yoki homiyi tomonidan amalga oshiriladi va shu o'rinda voyaga yetmagan bola qonunga muvofiq to'la muomala layoqatiga ega deb e'tirof etilsa, u o'z huquq va majburiyatlarini, jumladan, himoya huquqini mustaqil amalga oshirishga haqlidir⁷. Yuqoridagi jumlada bolaning qonuniy vakili deganda, ya'ni bolaning qonuniy vakillari – ota-onalar, farzandlikka oluvchilar, vasiylar, homiyar hisoblanadi. Vasiylik va homiylik – ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni ularga ta'minot, tarbiya hamda ta'lim berish,

² Ibratova F. TERMS IN CIVIL LAW AND THEIR APPLICATION IN LEGAL PROTECTION OF CITIZENS IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN.

³ Саттаров А. Х. БОЛА ХУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ ДАВЛАТ СИЁСАТИНИНГ УСТУВОР ЙУНАЛИШИ //Scientific Impulse. – 2023. – Т. 2. – №. 13. – С. 366-369.

⁴ Усмонов В. М. ЎЗБЕКИСТОНДА БОЛА ХУҚУҚЛАРИНИНГ КАФОЛАТИ //Central Asian Academic Journal of Scientific Research. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 174-180.

⁵ МИРУКТАМОВА Ф. АХБОРОТ АСРИДА БОЛА ХУҚУҚЛАРИ ВА ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ХУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ //ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ. – 2023. – Т. 3. – №. 3. – С. 115-121.

⁶ Кадрекова А. К. ЎҚУВЧИЛАРДА БОЛА ХУҚУҚЛАРИГА ОИД БИЛИМЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ВОЛОНТЁРЛИК ФАОЛИЯТИНИНГ САМАРАДОРЛИГИ: Кадрекова Алмаз Кудьяровна Нукус Давлат педагогика институти Бошланғич таълим кафедраси п. ф. ф. д (PhD) //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 12. – С. 122-129.

⁷ Икрамов Ш., Атаниязов Ж. Болалар ҳуқуқларини ҳимоя қилишда хорижий давлатлар тажрибаси //Общество и инновации. – 2022. – Т. 3. – №. 6/S. – С. 218-225.

shuningdek ularning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish maqsadida joylashtirishning huquqiy shakli. Vasiylik o'n to'rt yoshga to'lmagan, homiylik esa o'n to'rt yoshdan o'n sakkiz yoshgacha bo'lgan bolalarga nisbatan belgilanadi⁸.

Faqatgina, O'zbekiston qonunchiligini ichki qonunlariga emas, balki, tashqi qonunchiliklari va xalqaro qonunchiliklarga ham e'tibor qaratadigan bo'lsak, keng miqiyosda bolalarning huquqlari yuzasidan qonun va konvensiyalar ishlab chiqarilgan bo'lib, ushbu qonun va konvensiyalar yuzasidan keng miqiyosda ishlar olib borilyabdi⁹.

Birlashgan Millatlar Tashkilotini Bola huquqlari to'g'risida deklaratsiyasida ko'rsatilishicha, jamiyatning asosiy tashkiloti hisoblanmish oila va tibbiy muhitga uning barcha a'zolari, ayniqsa, bolalar o'sib ulg'ayishlari va farovonlikka ega bo'lishlari uchun jamiyat doirasidagi majburiyatlarni o'z zimmasiga to'liq oladigan bo'lishiga erishish maqsadida zarur himoya choralari yuzasidan ushbu konvensiyani xalqaro tatbiq choralari amalga oshirdi¹⁰. Eslatib o'tish joizki, ushbu konvensiya o'n sakkiz yoshga to'lmagan, bola hisoblangan zotga taalluqli hisoblanib, har bir bolaning huquq va manfaatlarini ko'zlagan holda tuzilgan¹¹.

Birlashgan Millatlar Tashkilotini Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyasining 13-moddasida "Bola o'zining fikrini erkin ifodalash huquqiga ega: bu huquq har qanday turdagi axborotni, chegarasidan qat'iy nazar, og'zaki, yozma yoki bosma shaklda, san'at asari ko'rinishida yoki bolaning tanloviga ko'ra boshqa vositalar yordamida izlash, olish va uzatish erkinligini o'z ichiga oladi"¹² va O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksining 68-moddasida "Oilada bolaning manfaatlariga taalluqli har qanday masala hal qilinayotganda bola o'z fikrini ifoda qilishga, shuningdek har qanday sud muhokamasi yoki ma'muriy muhokama davrida so'zlashga haqlidir" belgilanganidek har bir bola o'z taqdiriga taalluqli har qanday ish yuzasidan o'z fikrini bildirishi mumkinligi qonun asosida belgilab qo'yilgan.

⁸ Ibratova F., Ahadova M., Rozmetova A. APPLIED JURISPRUDENCE //Editorial team. – 2021. – №. 2021. – С. 45.

⁹ Нуралиева З. А. БОЛАЛАР ҲУҚУҚЛАРИГА ОИД ОИЛАВИЙ-ҲУҚУҚИЙ КАФОЛАТЛАРИГА ОИД ҚОНУНЧИЛИКНИНГ РИВОЖЛАНИШ ГЕНЕЗИСИ //Educational Research in Universal Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 1. – С. 59-70.

¹⁰ Икромов Ш., Атаниязов Ж. Болалар ҳуқуқларини ҳимоя қилишда хорижий давлатлар тажрибаси //Общество и инновации. – 2022. – Т. 3. – №. 6/S. – С. 218-225.

¹¹ Тургунов М. Т. "АВЕСТО" ДА БОЛАЛАР ҲУҚУҚЛАРИ МАСАЛАЛАРИ //ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2021. – Т. 6. – №. 2.

¹² <https://tergov.uz/uz/childs/konventsija-o-pravah-rebenka>

O'z o'rnida xalqimizda “besh qo'l baravar emas” degan gapi mavjud bo'lib, hamma bola ham oilada, to'la-tokis hayot kechirmaydi. Afsuski, jamiyatimizda yetim bolalar, jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsonlari bo'lgan bola, ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalar, nogironligi bo'lgan bolalar kabi toifalari ham mavjud. Albatta barcha toifadagi bolalar qonun oldida teng huquqli hisoblanadi¹³.

Yetim bola – otasi ham, onasi ham vafot etgan yoki ular sud qaroriga binoan vafot etgan deb e'lon qilingan bola, jismoniy va ruhiy rivojlanishida nuqsonlari bo'lgan bola – nogironlikni belgilash uchun yetarli bo'lmagan jismoniy, aqliy, sezgi va ruhiy nuqsonlari bo'lgan bola, ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalar – yuzaga kelgan holatlar sababli og'ir turmush sharoitida qolgan, davlat va jamiyat tomonidan alohida himoya qilishga hamda qo'llab-quvvatlashga muhtoj bolalarga nisbatan qo'llaniladi. Shular qatorida, ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalar, ixtisoslashtirilgan bolalar muassasalarida tarbiyalanayotgan bolalar, muayyan yashash joyiga ega bo'lmagan bolalar, zo'ravonlik va ekspluatatsiya, qurolli mojarolar va tabiiy ofatlar natijasida jabrlangan bolalar toifalari ham mavjud bo'lib, ushbu bolalar hamda yuqorida sanab o'tilgan bolalarning huquqlari teng va adolatli tarzda belgilab qo'yilgan¹⁴. Ammo, savol tug'ilshi mumkin, "Hamma bolalarning huquqlari tengmi?". O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi nuqtaiy nazaridan, albatta, hamma bolalarning huquqlari O'zbekiston Respublikasi Kosntitutsiya va qonunlari oldida teng hisoblanadi¹⁵. Ammo qonunchilikda mustasno holati ham mavjud. Mustasno jihatiga, yetim bolalar, ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalar, ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalar, ixtisoslashtirilgan bolalar muassasalarida tarbiyalanayotgan bolalar, muayyan yashash joyiga ega bo'lmagan bolalar, zo'ravonlik va ekspluatatsiya, qurolli mojarolar va tabiiy ofatlar natijasida jabrlangan bolalar davlat tomonidan ma'lum belgilanga imtiyozlar asosida o'z huquq va manfaatlarini himoya qiladi¹⁶.

Yuqorida sanagan toifali bolalar qatorida: yetim bolalar, ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalar, ixtisoslashtirilgan bolalar muassasalarida tarbiyalanayotgan bolalarga alohida e'tibor qaratadigan bo'lsak,

¹³ Babakulovna I. F., Abdurazzakovna T. T. Ibratova FB, Tashbaeva TA Mediation agreement on a labor dispute: theory and practice //Editorial team. – 2021. – T. 2021. – C. 45.

¹⁴ Boboqulovna I. F., Orif o'g'li R. B. MEDIATSIYA–OILAVIY NIZOLARNI HAL ETISHNING MUQOBIL USULI SIFATIDA //SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH. – 2022. – T. 1. – №. 4. – C. 80-85.

¹⁵ Дусмухамедова Н. Н. ЎЗБЕКИСТОНДА БОЛА ҲУҚУҚЛАРИГА ОИД ДАВЛАТ СИЁСАТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ //ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2020. – Т. 5. – №. 7.

¹⁶ Ibratova F. B. et al. Special features of modern legal systems: cases and collisions. – 2017.

2022-yil 1-sentabrdan boshlab, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 345-sonli qaroriga asosan, oilaviy bolalar uylari yetim bolalar va ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalarni avvalgidek "mehribonlik uyi"da emas balki, yanada takomillashgan "oilaviy bolalar uyi"lari tashkil etilishi. O'zbekiston qonunchiligining qay darajada adolatliligi, yetim bolalar, ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalar, ixtisoslashtirilgan bolalar muassasalarida tarbiyalanayotgan bolalarning huquqlari, manfaatlari va erkinliklari, ularning hayotga bo'lgan umidlarini oshirish, o'z vataniga bo'lgan g'ayrat va kelajakka bo'lgan intilishini yanada oshirishga yordam beradi. Ushbu yetim bolalar, ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalar, ixtisoslashtirilgan bolalar muassasalarida tarbiyalanayotgan bolalar, muayyan yashash joyiga ega bo'lmagan bolalar, zo'ravonlik va ekspluatatsiya, qurolli mojarolar va tabiiy ofatlar natijasida jabrlangan bolalarni huquqlarini himoya qilgan holda, Birlashgan Millatlar Tashkilotini Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyasini 20-moddasida "O'zining oila g'amxo'rlikidan vaqtincha yoki doimiy mahrum bo'lgan yoki o'zining eng yaxshi manfaatlari yo'lida bunday g'amxo'rlikda qola olmaydigan bola davlat tomonidan ko'rsatiladigan alohida himoya va yordamni olish huquqiga egadir" deb belgilab qoyilgan¹⁷.

Xech kimga sir emas, bugungi kunda, ommaviy axborot vositalarida keng tarqalgan bolalarga nisbatan qilinayotgan tajavuzlar, bola huquqlarining muntazam ravishda buzilish holatlari va bolalarga nisbatan zo'ravonlik kabi holatlar kuzatilmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkilotini Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyasini 19-moddasida "bolani jismoniy va ruhiy zo'ravonlikning, haqoratlash va suiiste'molliklar, g'amxo'rlik ko'rsatmaslik yoki beparvolik bilan muomalada bo'lish, qo'pol muomala qilish yoki ota-ona, qonuniy vasiylar yoki bola haqida g'amxo'rlik qiluvchi har qanday boshqa shaxs tomonidan ekspluatatsiya qilish, jumladan, shahvoniy suiiste'molliklar sodir etishning har qanday shakllaridan himoyalash maqsadida jamiki zarur qonuniy, ma'muriy, ijtimoiy va ma'rifiy choratadbirlarni ko'radilar"¹⁸. O'zbekistonda Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiyaning bajarilishini tashkil etish masalalari bo'yicha idoralararo muvofiqlashtiruvchi kengash yig'ilishida, "Bola huquqlari kafolatlarini yanada kuchaytirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar" to'g'risida qaror qabul qildi. Ushbu qaror yuzasidan bolalarni tashqi zo'ravonliklardan himoya qilish, har bir mahalladagi oilalarning sharoitlarini qisman bo'lsada

¹⁷ Ibratova F. Foreign Practice of Use of Mediation on Collective Labor Disputes //American Journal of Social and Humanitarian Research. – 2022. – T. 3. – №. 10. – C. 57-62.

¹⁸ Инагамова М. М., Каримова М. БОЛАЛАР ХУҚУҚЛАРИ ТУЎҒРИСИДАГИ КОНВЕНЦИЯ: АСОСИЙ ҚОИДАЛАР ВА АМАЛГА ОШИРИШ ПРИНЦИПЛАРИ //Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2023. – T. 5. – №. 1. – C. 125-128.

o'rganib chiqildi. O'rta ta'limda tahsil olayotgan bolalarga, qonunchilikdagi tegishli huquq va manfaatlari majburiyat hamda burjlari haqida tushuntirishlar olib borildi¹⁹.

Har bir kun bank akkountidir. Vaqt esa pul birligi. Xech kim boy ham kambag'al ham emas hammada yigirma to'rt soat bor. Albatta rivojlanayotgan davlatni qay darajada rivojlanayotganligini bilishning eng yaxshi usuli bu qonunchilikdagi adolat, ustuvorlik hamda ichki tinchligi, totuvligidadir. Shu o'rinda ta'kidlash mumkinki, bolalarga belgilanga huquq va manfaatlar har jihatdan mukammal va har taraflama ishlangan bo'lib, ushbu qonunlar qonunchilikda vijdonan va adolatli amalda ishlatilsa, jamiyatimizga har tomonlama yetuk munosib shaxslar yetishib chiqishi va albatta O'zbekistonning rivojlanishiga o'z hissasini qo'shadigan shaxslar chiqishi shubhasizdir²⁰.

Hozirgi kunda, nafaqat fuqarolar fuqarolik huquqlari, balki, voyaga yetmagan bolalar ham o'z huquq va majburiyatlarini bilmasligi, ularni huquqiy ongi va huquqiy madaniyatining qoniqarli emasligidan darak beradi. Ushbu masala yuzasidan, mas'ul shaxslar qator belgilangan joylarga borib, bolalarga tegishli huquq va majburiyatlari, manfaat va burjlari nimalardan iborat ekanligi haqida tushuntirish ishlari olib borilayotganligi, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 345-sonli qarori asosida "bolalar shaharcha"lari, "mehrionlik uyi"lari o'rniga, "Oilaviy bolalar uylari" tashkil qilinib, ushbu loyihaga ko'ra har bir xonadonda uch nafardan besh nafargacha bola tarbiyalanishi lozimligi, chin yetim, ota-ona qaramog'idan maxrum bo'lgan yetimlar hamda muayyan yashash joyiga ega bo'lmagan bolalar, zo'ravonlik va ekspluatatsiya, qurolli mojarolar va tabiiy ofatlar natijasida jabrlangan bolalarni huquqlarini shani qadr-qimmatini himoya qilish, ularni jamiyatda ota-onasi bor bolalar qatorida voyaga yetishi hamda kelajakda O'zbekistonga munosib shaxslar bo'lib yetishishida amaliy ko'mak berish va eng asosiysi muqaddas bo'lmish oilaga tayyorlash eng oliy maqsad vazifasida ilgari surilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Konsitutsiyasini 78-moddasida "Farzandlar ota-onasining nasl-nasabi va fuqarolik holatidan qat'i nazar, qonun oldida tengdirlar.

Bolaning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta'minlash hamda himoya qilish, uning jismoniy, aqliy va madaniy jihatdan to'laqonli rivojlanishi uchun eng yaxshi shart-sharoitlarni yaratish davlatning majburiyatidir. Onalik, otalik va bolalik davlat tomonidan muhofaza qilinadi" deb belgilab qo'yilgan.

¹⁹ Ibratova F. Legal Problems of the Concepts Legality, Justification and Justice by Judicial Acts //Middle European Scientific Bulletin. – 2021. – T. 16.

²⁰ Babakulovna I. F. Ibratova FB, Yerkebayeva Zh. A. Mediation as an alternative way to resolution of economic disputes //Editorial team.

Qonunchilikda, bolalar, ularga berilgan huquq va manfaatlardan foydalanishi, ularni tashqi zo'rvonlikka uchramasligi yuzasidan ushbu huquq va majburiyatlar haqida tushuntirish ishlari olib borish va shu qatorida, bolalarni dunyoqarashini oshirish maqsadida oliy ta'lim muassasalarida tahsil olishi uchun shart-sharoitlar yaratib berish, O'zbekistonga munosib shaxs bo'lib yetishishi, ajdodlarga munosib avlod bo'lishi maqsadida bir qancha imkoniyatlar yaratilgan. Faqatgina ushbu imkoniyatlardan foydalana olsa bo'lgani.

Foydalanilgan adabiyotlar to'plami:

- 1.Алимов М. Б. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФОНУНЧИЛИГИДА БОЛА ҲУҚУҚЛАРИГА ОИД НОРМОЛАРИНИНГ ХАЛҚАРО ҲУҚУ СТАНДАРТЛАРИДА АКС ЭТИШИ //ВАРҚАРОРЛИК ВА ҲЕТАКСИ ТАДҚИҚОТЛАР ОНЛАЙН ИЛМИЙ ЖУРНАЛИ. – 2022. – С. 538-541.
- 2.Ibratova F. TERMS IN CIVIL LAW AND THEIR APPLICATION IN LEGAL PROTECTION OF CITIZENS IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN.
3. Саттаров А. Х. БОЛА ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ ДАВЛАТ СИЁСАТИНИНГ УСТУВОР ЙУНАЛИШИ //Scientific Impulse. – 2023. – Т. 2. – №. 13. – С. 366-369.
4. Усмонов В. М. ЎЗБЕКИСТОНДА БОЛА ҲУҚУҚЛАРИНИНГ КАФОЛАТИ //Central Asian Academic Journal of Scientific Research. – 2021. – Т. 1. – №. 1. – С. 174-180.
5. МИРУКТАМОВА Ф. АХБОРОТ АСРИДА БОЛА ҲУҚУҚЛАРИ ВА ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ //ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ. – 2023. – Т. 3. – №. 3. – С. 115-121.
6. Кадрекова А. К. ЎҚУВЧИЛАРДА БОЛА ҲУҚУҚЛАРИГА ОИД БИЛИМЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ВОЛОНТЁРЛИК ФАОЛИЯТИНИНГ САМАРАДОРЛИГИ: Кадрекова Алмаз Кудьяровна Нукус Давлат педагогика институти Бошланғич таълим кафедраси п. ф. ф. д (PhD) //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2022. – №. 12. – С. 122-129.
7. Икрамов Ш., Атаниязов Ж. Болалар ҳуқуқларини ҳимоя қилишда хорижий давлатлар тажрибаси //Общество и инновации. – 2022. – Т. 3. – №. 6/S. – С. 218-225.
8. Ibratova F., Ahadova M., Rozmetova A. APPLIED JURISPRUDENCE //Editorial team. – 2021. – №. 2021. – С. 45.
9. Нуралиева З. А. БОЛАЛАР ҲУҚУҚЛАРИГА ОИД ОИЛАВИЙ-ҲУҚУҚИЙ КАФОЛАТЛАРИГА ОИД ҚОНУНЧИЛИКНИНГ РИВОЖЛАНИШ ГЕНЕЗИСИ //Educational Research in Universal Sciences. – 2023. – Т. 2. – №. 1. – С. 59-70.

10. Икрамов Ш., Атаниязов Ж. Болалар ҳуқуқларини ҳимоя қилишда хорижий давлатлар тажрибаси //Общество и инновации. – 2022. – Т. 3. – №. 6/S. – С. 218-225.
11. Тургунов М. Т. “АВЕСТО” ДА БОЛАЛАР ҲУҚУҚЛАРИ МАСАЛАЛАРИ //ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2021. – Т. 6. – №. 2.
12. <https://tergov.uz/uz/childs/konventsija-o-pravah-rebenka>
13. Babakulovna I. F., Abdurazzakovna T. T. Ibratova FB, Tashbaeva TA Mediation agreement on a labor dispute: theory and practice //Editorial team. – 2021. – Т. 2021. – С. 45.
14. Boboqulovna I. F., Orif o'g'li R. B. MEDIATSIYA–OILAVIY NIZOLARNI HAL ETISHNING MUQOBIL USULI SIFATIDA //SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 80-85.
15. Дусмухамедова Н. Н. ЎЗБЕКИСТОНДА БОЛА ҲУҚУҚЛАРИГА ОИД ДАВЛАТ СИЁСАТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ //ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2020. – Т. 5. – №. 7.
16. Ibratova F. B. et al. Special features of modern legal systems: cases and collisions. – 2017.
17. Ibratova F. Foreign Practice of Use of Mediation on Collective Labor Disputes //American Journal of Social and Humanitarian Research. – 2022. – Т. 3. – №. 10. – С. 57-62.
18. Инагамова М. М., Каримова М. БОЛАЛАР ҲУҚУҚЛАРИ ТЎҒРИСИДАГИ КОНВЕНЦИЯ: АСОСИЙ ҚОИДАЛАР ВА АМАЛГА ОШИРИШ ПРИНЦИПЛАРИ //Та'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2023. – Т. 5. – №. 1. – С. 125-128.
19. Ibratova F. Legal Problems of the Concepts Legality, Justification and Justice by Judicial Acts //Middle European Scientific Bulletin. – 2021. – Т. 16.
20. Babakulovna I. F. Ibratova FB, Yerkebayeva Zh. A. Mediation as an alternative way to resolution of economic disputes //Editorial team.

